

Se történet, se regény

CSOBÁNKA ZSUZSA *BELÉM AZ UJJÁT* CÍMŰ KÖTETÉRŐL

JAK-Prae.hu
Budapest, 2011
178 oldal, 2000 Ft

Csobánka Zsuzsa első prózai műve, a *Belém az ujját* egy regénynek álcázott, novella méretű szekvenciákká tördelt, margótól margóig tartó lírai szövegthalmaz. Így nem meglepő, hogy számos átfedést találhatunk a *Hideg bűnök* című verseskötetével, amely fejezetcímmé alakítva jelenik meg, de motivikusan és tematikusan is számos hasonlóságot fedezhetünk fel a két szöveg között. Ezek a kapcsolódások a lírától és az életműtől elszakadva a nyelv területén főleg Tar Sándor irányába mutatnak, akinek szikár, végletekig exponált mondataihoz hasonlóan építi fel Csobánka számos fejezetét. Emellett főleg az anyához (a regényben: *Muterkám*) fűződő viszony megjelenítésében olyan szintű Bartis Attila-hatás fedezhető fel, amely már-már pastiche-ként engedi olvasni *A nyugalom* egy-egy részére emlékeztető szövegdarabokat. Talán ezért sem meglepő, hogy a fülszövegen ott áll a feltételezett irodalmi apafigura közvetlen ajánlójával, aki rögtön hitelesnek minősíti a fiatal utód művét.

Ha viszont megpróbáljuk összefoglalni a Csobánka-regény szüzséjét, problémába ütközhetünk, ugyanis a határozott nyelvi megformáltság, a következetesen felépített, gazdag és meglehetősen motivumrendszerrel rendelkező regény a végletekig széttartó. A végletek alatt értendő az, hogy a szereplők és elbeszélők viszonyrendszerének tisztázására csak a tartalomjegyzék után mellékelt ágrajz állhat rendelkezésünkre, amely a közösségi portálok ismeretségi hálózatát leképezve segíthet az olvasásban (ki kinek az ismerőse, milyen rokoni és egyéb szál köti a másik névhez). Ez emlékeztethet a *Száz év magány* bizonyos kiadásában fellelhető gesztusra, ahol a családfa hasonló módon kínál mankót egy, a szereplők közti relációk megértését célul kitűző olvasatnak. Csobánka regényében azonban csak Marla és Martin, az egykor kapcsolatban, pontosabban szeretői viszonyban álló pár jelentheti azt a kiindulási pontot, akikhez képest elhelyezhetjük a többi szereplőt, illetve a hozzájuk kötődő élethelyzeteket. Az ebben segítő ágrajzok tulajdonképpen egy-egy fejezet felépítésének metaforái is lehetnek, amelyek leginkább gondolattérkép-szerűen szerveződnek. Ennek a mentális hálónak a középpontjában gyakran a fejezetcím áll (*Balkon, Muskátli, Nyílászárók, Szálak*, stb.), de amíg az elbeszélés szabad asszociá-

ciós játéka a nyelvi bravúroknak köszönhetően szépen áll össze egy-egy novellává, addig a címek mögött rejlő szövegegységek a regénnyé olvashatóság helyett nagyrészt megmaradnak fragmentumnak, gyakran önkényesen egymás után biggyesztett töredékeknek. Így poétikaként számolhatunk a divergenciával, amelybe a fenti szereplőtérkép mellett a testhez és testiséghez kötődő reflexiók, valamint az ezekhez társított szélsőséges nyelvi megoldások csempésznek némi következetességet.

A *Belém az ujját* cím is felkínálja a szöveget a testelméleteknek, de önmagában is képes összetartani a seb és a hús motívumához kapcsolódó részeket. Hol úgy, hogy láthatjuk a szeméremajkak között mozgó ujjakat, hol úgy, hogy a bulímia vécékagyló előtti ismert mozdulatsorát idézik meg. De az ujj gyakran hatol a sebbe is, öröm helyett fájdalmat okozva, és tovább erősítve azt az ambivalenciát, amely a szöveg egészét áthatja. Ennek a kettősségnek a lényege, hogy a regénybeli beszéd gyakran a részvételtetés maszkját ölti magára, amikor apák és nagyszülők haláláról, a prostituáltak helyzetéről vagy éppen a haldokló agóniájáról beszél, de ez a maszk az ösztönök felszabadítását imitáló nyers vulgaritással elhárítja magától a pátoszt is. Ritkán él az irónia eszközével, a szerkezetet tekintve viszont megkockáztatható egy ilyen (ironikus) olvasat lehetősége. Az egymás melletti elbeszélés, a figyelem szétszóródása ugyanis arra enged következtetni, hogy nem is születhet meg a töredékekből a nagy egész, hacsak nem azokkal a vonalakkal, amelyeket a szerkesztő rajzol a már emlegetett ábrán a szereplők közé. Emellett olyan fogalmak számolódnak fel, mint a család, az emberi tartás, az erkölcs. Helyét főleg az immorális és az amorális határának kérdései, valamint ezeknek az ösztönökkel való összeegyeztethetősége veszi át.

Emellett azonban annak a megközelítésnek is lehet alapja, hogy miközben a *Belém az ujját* rendkívül komolyan, részvételtétően beszél, tulajdonképpen provokál és viccel. A családnak és az erős szálakkal összekötött emberi kapcsolatoknak az elbizonytalanításával szétírja egy nem létező családregény szűzségét, de a mellékelt ágrajznak a *Száz év magányra* utaló gesztusával ahhoz a kultikus prózai műhöz is ironikusan viszonyul, amely eleve túllépett a műfaj keretein.

A gyakran követhetetlen narráció is közrejátszik abban, hogy az olvasónak a kötet végéig sem sikerül összeraknia az egyes mozaikokat. Az elbeszélés olykor múltidézésbe csap át, olykor fogódzót nyújt a rendszerváltás körüli időszak beazonosításához, máskor pedig a gyerekkor traumái után egyenesen Martin leveléből származó idézetek következnek. Az olvasó türelmével való játék a befogadhatóság határait is feszegeti, hiszen az egyes narrátori váltások azonosításához elenyésző utalás áll rendelkezésre. Ennek egyik következetes tipográfiai megoldása a mondatközben alkalmazott nagybetű, amely a függő beszédben található, szereplőtől származó idézet megjelölésére szolgál, és csak növeli az elidegenítő gesztusoknak a sorát. Ezek jelentősen az olvashatóság kárára mennek.

A *Belém az ujját* legnagyobb erényei a fejezetekben elrejtett egy-egy poétikai megoldásban keresendők. Például ilyen az *Egyérintő* című rész, amikor a rádióból harsogó futballmérkőzés közvetítése kitakarja a megcsalást, amelyet ugyanebben a részben a focihoz való hozzá nem értés leplez le. De ugyanígy játszik a szöveg a hálózat kínálta identitásvesztéssel a *Frontvonal* című fejezetben: „*Apám programozó volt, a szovjeteknek dolgozott, mondja Martin, Apám szovjet és a programozóknak dolgozik, mondja Marla, mindketten félünk a nettól, a hálóra kitergetett szövegekbe egyszer majdnem belehalt, rákeresett saját nevére, de engem talált.*” De itt említhető az *Erotika* című rész is, amelyben a részvételtetés és az irónia teljességgel

egymásba szövődik, amikor egy bőrrákos nő szenvedése közepette a férfi meglátja a nőben a szépséget.

Csobánka Zsuzsa kötetéről az az ellentmondásos kép rajzolódhat ki, hogy fejezetekben kiváló helyzeteket felvillantó, hatásos, már-már lírai eszközökkel dúsított próza, regényként azonban az olvasói türelmet próbára tevő alkotás – bár az eddigi recepció (Élet és Irodalom, Magyar Narancs, Femina.hu, Irodalmi Jelen Online) egyértelműen családregegyként határozza meg műfaját. Amellett, hogy Csobánka Zsuzsát rajtakaphatjuk azon, hogy tulajdonképpen nincs történet, leginkább az lehet újdonság poétikai szempontból, ha megkockáztatjuk: regény sincs. Szeretne lenni, de inkább egy tehetséges prózaíró novellafüzérét tarthatjuk a kezünkben, amely ciklusnak sűrű, tagolatlan, de kismértékben mindenképpen élvezhető alkotás.

Boldog Zoltán

HOLLÓS ÁDÁM: KARAVÁN